

سوتلانا آلكساندرونا آلكسيويچ

زمان دست دوم

ترجمه از روسي: نبيدالمجيد احمدي

چهارم

سرشماری: الکسیویچ، سوتلانا، ۱۹۴۸ م

Aleksin, Svetla.

عنوان و ناشر: دیداور زمان دست دوم / نویسنده: سوتلانا الکسیویچ؛ مترجم: عبدالمجید احمدی

مشاسات نشر: ایران، نارچشمه، ۱۳۹۸

مشخصات سری: ۳۷

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۲۱-۵

وضعیت فهرست نویسی:

یادداشت: عنوان اصلی: ВРЕМЯ СЛОНА ХЗНА

عنوان دیگر: عصر مندرس - آخرین سرما

موضوع: فراکمونیسیم -- روسیه (فدراسیون)

موضوع: Post - commun... -- Russia (Federation)

موضوع: تاریخ شفاهی -- روسیه (فدراسیون)

موضوع: Oral history -- Russia (Federation)

موضوع: تاریخ شفاهی -- روسیه شوروی

موضوع: Soviet Union -- Oral history

موضوع: روسیه - اوضاع اجتماعی -- ۱۹۹۱ م

موضوع: Social conditions -- Russia -- 1991

موضوع: روسیه شوروی -- اوضاع اجتماعی

موضوع: Soviet Union -- Social conditions

موضوع: روسیه شوروی -- سرگذشتنامه

موضوع: Soviet Union -- Biography

موضوع: روسیه -- سرگذشتنامه

موضوع: Russia -- Biography (Federation)

شناسه ی افزوده: احمدی، عبدالمجیدی، ۱۳۶۴، مترجم

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ع ۶ / ۷۶ / ۵۱۰ DK

رده بندی دیویی: ۹۲۲ / ۸۶۰ / ۴۹۷

شماره ی کتاب شناسی ملی: ۵۵۲۷۴۱۵

رده‌بندی نشر چشمه: ادبیات - ادبیات غیرداستانی

زمان دست دوم
سوتلانا الکسیویچ
ترجمه‌ی عبدالمجید احمدی

ویراستاران: مهدی یزدانی خرم، هومن عباسپور
مدیر هنری: مجید عباسی
همکاران آماده‌سازی: ناهید شادیده، زهرا بازبان شتربانی
ناظران تولید: امیرحسین نخجوانی، میثم باقری
لیتوگرافی: باختر
چاپ: دالاهو
تیراژ: ۷۰۰ نسخه
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸، تهران
ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان
حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر چشمه است.
ه‌کونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه‌ی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۱-۰۱۲۱-۵

دفتر مرکزی نشر چشمه: تهران، کارگرمشالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتابفروشی نشر چشمه: کریم‌خان: تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش میرزای
شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۰۷۷۶۶۰۸۸ — کتابفروشی نشر چشمه: کوروش: تهران، بزرگراه ستاری
شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کوروش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۸ —
کتابفروشی نشر چشمه: آرژ: تهران، شهرک قدس (غالب)، بلوار فرزادی، ترسیده به بزرگراه نایش، خیابان
حافظی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرژ، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتابفروشی
نشر چشمه: یابل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌رو سیرین، سرای شمال. تلفن: ۳۲۴۷۶۵۷۱ (۰۱۱) —
کتابفروشی نشر چشمه: کارگر: تهران، کارگر شمالی، نبش بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتابفروشی نشر چشمه: پریس: تهران، خیابان باستانداران، نبش گلستان یکم،
مجتمع پریس، طبقه‌ی دوم. تلفن: ۱۲۵۸۰۹۱۰ — کتابفروشی نشر چشمه: گان: مشهد، بلوار
وکیل آباد، بین وکیل آباد ۱۸ و ۲۰ (بین هفت‌تیر و هنرستان)، پلاک ۱۰. تلفن: ۳۸۶۷۸۵۸ (۰۵۱) —
کتابفروشی نشر چشمه: آفتاب: اراک، خیابان شهید بهشتی، سواره‌ایرامنه، خیابان شادمان، پلاک ۶۷۸۴. تلفن:
(۰۸۶) ۳۲۲۳۶۶۰۸

www.cheshmeh.ir

cheshmehpublication

cheshmehpublication

تلفن بخش کتاب چشمه: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست

۹	مقدمه‌ی مترجم
۱۳	مقدمه: یادداشت‌ها بر یک انسان
۲۵	بخش یک: تسکین با مکاشفه
۲۷	از هیاهوی خیابان تا گپ و گفت در آذرخانه (۱۹۹۱-۲۰۰۱)
۲۷	درباره‌ی ایوانوشکای ساده لوح و ماهی مالایی
۳۱	درباره‌ی این که ما چه طور اول عاشق شدیم: ما بعد ازش متفکر
۳۵	درباره‌ی «عاشق شدنم» درحالی که خیابان‌ها پر از آن بود
۳۹	درباره‌ی این که چگونه اشیا با آرمان‌ها و کلمات همسنگ شدند
۴۴	درباره‌ی این که ما میان جلادان و قربانیان بزرگ شدیم
	درباره‌ی این که باید یکی از این دورا انتخاب می‌کردیم:
۴۸	تاریخ باشکوه یا زندگی معمولی
۵۰	درباره‌ی همه چیز...
۵۳	ماجرای سرنوشت ده انسان در ساختمانی با تزیینات داخلی سرخ
۵۳	درباره‌ی زیبایی دیکتاتوری و راز پروانه‌ی سیمانی
۹۰	درباره‌ی برادران و خواهران، جلادان و قربانیان و رأی دهندگان...
۱۰۰	درباره‌ی حرف‌های درگوشی و فریادها... و هیجان
۱۳۳	درباره‌ی مارشال تنهای سرخ و سه روز انقلاب فراموش شده
۱۴۹	از خاطرات آقای ان
۱۷۷	درباره‌ی الطاف خاطرات و هوس افکار
۱۷۷	از خاطرات مادرم
۱۹۳	گوشه‌هایی از صحبت با دوستان
۲۰۸	درباره‌ی کتاب مقدسی دیگر و دین‌داری متفاوت

۲۳۵	درباره‌ی بی‌رحمی شعله‌ها و نجات یافتن به واسطه‌ی آسمان
۲۶۵	درباره‌ی خلوت رنج‌ها و شعله‌ی روح روسی
۲۶۵	قصه‌ی یک عشق
۲۸۶	قصه‌ای از دوران کودکی
	درباره‌ی دوره‌ای که در آن هر کسی آدم می‌کشد و
۲۹۹	فکر می‌کند در راه خدا قدم برمی‌دارد
۳۱۴	درباره‌ی پرچم سرخ کوچک و لبخند تبر
۳۶۱	بخش دو: افسون پوچی
۳۶۳	بریده‌هایی از صحبت‌های خیابانی و گفت‌وگوهای آشپزخانه‌ای (۲۰۱۲-۲۰۰۲)
۳۶۳	بخش می: گذشته
۳۷۰	درباره‌ی حال
۳۷۵	درباره‌ی آسمان
۳۸۳	ده قصه از خانه زندگی «های بدون تزئینات و دکور داخلی»
۳۸۳	درباره‌ی روزها... با قهرمان‌هایی به نام مارگاریتا و ابوالفضل
۴۰۲	درباره‌ی مردمی که بعد کمونیسم، یک‌شبه سرتاپا عوض شدند
۴۰۲	پیرامون زمانی که همه‌ی مثل سم زندگی می‌کردیم
۴۰۸	درباره‌ی زمانی که کلاش‌ها... ها را خیابان راه می‌رفتند
۴۱۳	درباره‌ی زمانی که طنین کلمه «سمان موجب غرور نمی‌شد
۴۲۳	درباره‌ی تهایی‌ای که شباهت زیادی، خوشبختی دارد
	درباره‌ی میل به کشتن همه‌ی آن‌ها، و سپس
۴۴۰	درباره‌ی وحشت از این که این میل در درونت وجود داشته
۴۶۰	درباره‌ی پیرزنی که موهایش را بافته بود و دختر زیبا
	درباره‌ی بلا و بدبختی دیگران که
۴۸۸	خداوند آن را سر راه و مقابل خانه‌ی شما گذاشته
۵۰۶	درباره‌ی زندگی... و صد گرم خاکستر سبک نوی گلدان سفید
۵۱۹	درباره‌ی عدم حساسیت مردگان و سکوت غبار
	درباره‌ی تاریکی مرموز و «زندگی دیگری که
۵۴۵	می‌توان از مایه‌ی این زندگی برای خود ساخت»
۵۷۱	درباره‌ی شهادت و مردانگی و پس از آن
۵۹۱	ملاحظات یک شهروند ساده
۵۹۳	سوتلانا آلکسیویچ «سوسیالیسم تمام شد، ولی ما هستیم»
۵۹۳	مصاحبه‌ی ناتالیا ایگرونووا با سوتلانا آلکسیویچ
۶۰۷	توضیحات

مقدمه‌ی مترجم

صداهایی از آرمان‌شهر پانچ‌گانه‌ای است اثر روزنامه‌نگار و نویسنده‌ی روسی زبان معاصر، سوتلانا آلکسیویچ (۱۹۴۸). این پنج‌گانه به‌ترتیب شامل جنگ چهره‌ی زنانه ندارد (۱۹۸۳)، آخرین شاه‌دان (۱۹۷۵)، پسران رویین (۱۹۸۹)، نیایش چرنوبیل (۱۹۹۷) و زمان دست‌دوم (۲۰۱۳) است. آلکسیویچ، با الهام از آثار دیگر نویسنده‌ی مستندنگار بلاروسی، آلیس آداموویچ (۱۹۴-۱۹۲۷)، و همچنین با استفاده از تکنیک‌های روزنامه‌نگاری—به واسطه‌ی حرفه‌اش—سبک مستندنگاری ادبی را تعمیق بخشید و از آن به بهترین نحو برای ارائه‌ی تصویری به‌مراست و مستندتر و واضح‌تر از تاریخ صد سال اخیر ملل روس زبان بهره گرفت.

عنوان این پنج‌گانه با محتوای آثار هم‌خوانی حداکثری داشته و تا حد زیادی منطقی است. دو مفهوم کلیدی که در همه‌ی این پنج اثر به آن‌ها پرداخته شده صداهای «آرمان‌شهر» هستند. این دو مفهوم به‌ویژه در کتاب زمان دست‌دوم نمود بارز دارند. صداهایی متفاوت با یکدیگر، از گوشه‌گوشه‌ی این سرزمین پهناور، «آرمان‌شهر روسی» را برای ما تصویر می‌کنند؛ آرمان‌شهری که ملل روسی زبان در طول صد سال گذشته، در طی و حذافصل حکومت دو ولادیمیر—ولادیمیر لنین و ولادیمیر پوتین—، همواره به دنبال آن بوده‌اند و هرگز هم بدان نرسیده‌اند.

آلکسیویچ یک روزنامه‌نگار حرفه‌ای است و همواره در نقل بی‌کم‌وکاست و بدون

تحریف «صداها» کوشیده است. او که فعالیت روزنامه‌نگاری‌اش را در دوران حکومت شوروی آغاز کرده کاملاً با تحریف و سانسور آشناست و همواره سعی می‌کند از آن‌ها دوری کند. اعتقادی قوی به پدیده‌ی «چندصدایی» دارد، از تضارب آرا نمی‌ترسد، برای عقیده و حافظه‌ی تک‌تک شهروندان احترام قایل است، سعی می‌کند میان مصاحبه‌شوندگان تبیعی قایل نشود؛ خلاصه آن‌که، نزد نویسنده‌ی این کتاب، هر کسی اجازه‌ی بیان نظر خود را پیدا می‌کند. این پنج‌گانه را می‌توان در حقیقت سمفونی تاریخ شفاهی صد سال اخیر ملل روسی زبان نامید؛ سمفونی‌ای که هزاران نفر از شهروندان روسی زبان آن را به رهبری الکسیویچ اجرا می‌کنند. جالب این جاست که این صد سال و فردی که به هیچ وجه مزاحم یکدیگر نیستند و در واقع همین تفاوت صداهاست که از این اثر می‌سازد. نویسنده به حقایق تاریخی چنین برداشت می‌کند: حقیقت تاریخی به مثابه‌ی پازل بزرگی است که از تعداد بی‌شماری قطعه تشکیل شده است. دیدگاه هر یک از اعضای جامعه را به آن چه اتفاق افتاده و می‌افتد، می‌توان یکی از قطعات پازل در نظر گرفت. بدین ترتیب، هر چه تعداد این دیدگاه‌ها بیش‌تر باشد، تعداد مصالح در کنار هم چیده‌شده بیش‌تر است، و در نتیجه تصویر کامل‌تری از حقایق و اتفاقات تاریخ خواهیم داشت.

الکسیویچ همان روش مصاحبه‌ی مستقیم با شهروندان عادی و انتقال بی‌کم‌وکاست آن را، که در چهار کتاب قبلی به کار گرفته بود برای تنظیم و نگارش حسن ختام پنج‌گانه‌اش، زمان دست دوم، نیز استفاده کرده است. مصاحبه‌ها مربوط به این کتاب طی سال‌های ۲۰۱۲-۱۹۹۱ گرفته شده‌اند، پس از فروپاشی نظام شوروی. مردم طی دهه‌ها یاد گرفته بودند اگر زندگی خود و خانواده‌شان را دوست دارند، باید به حاشیای شهر یا روستا بروند و در آنجا زندگی کنند. حتی اگر شدیدترین بلاها و دردها به‌شان تحمیل شده باشد، دندان به جگر بگیرند و به احدى چیزی از سرگذشت‌شان نگویند. خودسانسوری، ترس از ابراز عقیده و وحشت از حکومت و نهادهای وابسته در وجودشان نهادینه شده بود. اما پس از فروپاشی نظام شوروی، دست‌کم برای مدت کوتاهی، شمشیری که بر سر تک‌تک شهروندان شوروی سایه انداخته بود ناپدید شد. با این حال گرفتن مصاحبه و به حرف آوردن کسانی که نسل‌اندز نسل یاد گرفته بودند خاموش باشند، کار بسیار دشواری بود. اما این موضوع در

مورد نسل جوان صدق نمی‌کرد؛ نسل جوانی که حاضر بود گرسنه بماند، اما حرف بزند و آزادی بیان عقاید داشته باشد. الکسیویچ دقت فراوانی در انتخاب مصاحبه‌شونده دارد. سعی می‌کند، تا حد امکان با طیف وسیع‌تری از شهروندانی که زمانی در خانه‌ی بزرگ سرخ (پهنه‌ی اتحاد شوروی سابق) زندگی می‌کردند هم صحبت شود؛ شهروندانی که نسل‌ها، مناطق، طبقات اجتماعی، نژادها و فرهنگ‌های متنوعی را نمایندگی می‌کنند. این امر کمک می‌کند تا تصویری که کتاب از جامعه‌ی شوروی و مللی مشتق شده از آن ارائه می‌دهد کامل شود.

جامعه‌ی بشری موجودی زنده و پویاست. اگر بخواهیم از وضعیت حال و امروز جامعه‌ای اطلاع پیدا کنیم و فرهنگ کشوری را بشناسیم، لازم است دست‌کم گذشته‌ی نزدیک آن کشور را بررسی کنیم تا بتوانیم ارزیابی درستی از شرایط حال جامعه‌ی موردنظر به دست بیاوریم. در کتاب حاضر به مسائل مختلفی از تاریخ صد سال اخیر روسیه پرداخته شده. انقلاب سال ۱۹۱۷ و تشکیل اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، لنین و یارانش، جنگ داخلی، میان سلطنت‌طلبان و انقلابیون، مرگ لنین و نحوه‌ی به حکومت رسیدن رهبر درم انقلاب و کنار زدن رقیبان و هم‌قطاران قدیمی به دست او، برقراری دیکتاتوری مطلق، اعدام‌ها، سال ۱۹۳۷، جنگ جهانی دوم، سال‌های بعد از جنگ و بازگشت شدیدتر اختناق استالینی، مرگ استالین و خرد شدن قداست وی به دست خروشچف، آغاز اعتدال بهار سیاسی و فرهنگی، میان بدنه‌ی امنیتی و سیاسی نظام شوروی و حزب کمونیست، برقراری دوباره‌ی شرایط امنیتی، گورباچف و مسئله‌ی تغییر ساختار حکومت شوروی، اصلاحات و شفاف‌سازی، انقلاب سال ۱۹۹۱، فروپاشی نظام شوروی، آزادی بیان، برقراری کاپیتالیسم به جای کمونیسم، خلافت قدرت، هرج و مرج و ناامنی در پهنه‌ی اتحاد جماهیر شوروی در طی سال‌های دهه‌ی ۱۹۹۰، پوتین و روسیه‌ی مدرن، لوکاشنکو و جمهوری پساکمونیست بلاروس و... البته تأکید عمده‌ی قهرمانان کتاب بر دهه‌ی ۱۹۹۰ است؛ دهه‌ی گم‌شده، دهه‌ای که کلید شناخت وضعیت امروز روسیه و سایر کشورهای مشتق شده از اتحاد جماهیر شوروی است. مهم‌ترین برگ برنده‌ی این کتاب هم بررسی زیرپوستی این وقایع است بدون کوچک‌ترین توجه به قرائت رسمی از آن‌ها. این کتاب پنجره‌ای است مخفی برای

ورود به دنیای مردم عادی روسیه، اطلاع از روحیات، فرهنگ و سرگذشت‌شان، ارتباط مستقیمی است که میان مردم روسیه و سایر مردم جهان ایجاد شده، بدون دخالت متولیان رسمی سیاست و تاریخ و فرهنگ.

درک تاریخ شوروی و روسیه بدون کسب اطلاع از مفاهیم خاص و بی‌شمار سیاسی و فرهنگی آن ممکن نیست، به همین علت سعی شده، با استفاده از منابع معتبر و دست‌اول، این موارد به شکل جامع و مستند در پانوشته‌ها توضیح داده شود. این کتاب در واقع دایرةالمعارف جامعی است از زندگی مردم روسیه و سایر کشورهای مشترک‌المنافع. امید است این تلاش مورد توجه جویندگان حقیقت و پرهیزکنندگان از شایعه‌پراکنی و افسانه‌سازی قرار گیرد.

در این ترجمه، اسامی و اصطلاحات را غالباً در آخر کتاب و به صورت الفبایی درج کرده‌ایم، ولی برخی از اسامی و تعبیرها را که خواننده باید در همان هنگام مطالعه با آن‌ها آشنا شود در پانوشته آورده‌ایم.